

► Araştırma makalesi / Research article

Kutsal-Profan İlişkisinde Şintoizm'de Torii

Sümeyye KASAP

ORCID: 0009-0006-5720-8525 | ROR ID: 028k5qw24 | smeyyekasap@gmail.com

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Postgraduate, Ondokuz Mayıs University, Graduate School of Education, Department of Philosophy and Religious Sciences, Samsun, Türkiye

Gönderim / Received: 07.07.2024 | Kabul / Accepted: 04.10.2024 | Yayın / Published: 31.10.2024

Atıf: Kasap, Sümeyye. "Kutsal-Profan İlişkisinde Şintoizm'de Torii". *Dinler Tarihi 1/2* (2024): 345-364.

Öz: Tüm dinî sistemlerin temelinde kutsal anlayışı bulunmaktadır. Mircea Eliade, kutsalı, onun zıttı olan profanla tanımlamış ve kutsalın tezahürlerinin, yani hierofanilerin, profan dünyaya ait nesnelere ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu tezahür sonucunda, bir taş ya da tahta gibi nesnelere kutsallaşarak eski varlıklarını kaybeder. Kutsal olan yalnızca tezahürleri vasıtasıyla görünürlük kazanmaktadır. Bu görünürlük hali, inanan kimse için var olmaktadır. Şintoizm kutsal ve profan ayrımının gözlemlendiği dinî geleneklerden biridir. Şintoizmin içindeki birçok unsur; mabetler, torii kapıları, shimenawa gibi, kutsal ve profan ayrımını somut bir şekilde yansıtmaktadır. Şintoizm'in kutsal ve profan kavramları üzerine kurulu bir din olduğu söylenebilir. Torii kapıları kutsal ve profan düalizminin net örneklerinden biridir. Torii, bir yanında kutsalı diğer yanında profanı barındıran bir eşiktir. Kutsalın profandan ayrıldığı bir geçiş yeri olarak torii kapıları, inananları kutsalın varlığı konusunda uyarmaktadır. Eşikten geçen kişi artık sıradan dünyada değil, kutsalın alanında. Torii kapıları bu anlamda, inananlar için Kamilerin huzuruna çıkmayı, bu çıkış için hazırlık yapma gerekliliğini haber vermektedir. Çalışma konusunun amacı, Şintoizm'de bulunan torii kapılarının, kutsal ve profan kavramları çerçevesinde incelenmesidir. Bu amaçla öncelikle kutsal ve profan kavramlarının tanımlamaları yapılmış, torii kapılarının yapısal ve tarihi özelliklerinden bahsedilmiş, daha sonra ise kutsal ve profan kavramları çerçevesinde torii kapıları incelenmiştir. Çalışmanın temel iddiası, kutsal ve profan kavramlarının Torii kapıları üzerinden soyut bir değer kazandığıdır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Kutsal, Profan, Şintoizm, Torii Kapıları.

*

Torii in the Relation of Sacred and Profane

Cite as: Kasap, Sümeyye. "Torii in the Relation of Sacred and Profane". *Dinler Tarihi* 1/2 (2024): 345-364.

Abstract: At the foundation of all religious systems lies the concept of the sacred. Mircea Eliade defines the sacred in opposition to the profane and notes that the manifestations of the sacred, or hierophanies, occur through objects from the profane world. As a result of these manifestations, objects such as stones or wood lose their former nature and become sacred. The sacred becomes visible solely through its manifestations. This state of visibility only exists for the believer. Shintoism is one of the religious traditions where distinction between the sacred and profane is observed. Many elements within Shintoism, such as Shrines, torii gates, and shimenawa, reflect the distinction between the sacred and the profane in a tangible way. It could be said that Shintoism is a religion built upon these two concepts. Torii gates are clear examples of the dualism between the sacred and the profane. The torii serves as a threshold containing the sacred on one side and the profane on the other. Torii gates, serving as a passage where the sacred separates from the profane, alert believers to the presence of the sacred. Once a person passes through the threshold, they are no longer in the ordinary world but within the realm of the sacred. In this sense, torii gates signify to believers the need to prepare to approach the kamis, and to ascend into their presence. The purpose of the study is to examine torii gates in Shintoism within the framework of the concepts of the sacred and the profane. To achieve this goal, definitions of the sacred and profane were provided, followed by a discussion of the structural and historical characteristics of torii gates. Subsequently, torii gates were examined within the framework of these concepts.

Keywords: History of Religions, Sacred, Profane, Shintoism, Torii Gates.

Değerlendirme / Review	:	Çift taraflı kör hakemlik, dış bağımsız / <i>Double-blind, external independent.</i>
Etik Beyan / Ethical Declaration	:	Bu çalışmanın ilk hali Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi II. Dinler Tarihi Lisansüstü Sempozyumunda 4 Mayıs 2024 tarihinde sözlü olarak sunulmuştur. / <i>The first version of this paper was presented at Social Sciences University of Ankara, History of Religions Graduate Symposium II, with the same title on May 34, 2024.</i> Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. / <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study.</i>
Etik Bildirim / Complaints	:	dinlertarihi@asbu.edu.tr
Benzerlik Taraması / Similarity Check	:	Ithenticate
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest	:	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / <i>The Author declares that there is no conflict of interest.</i>
Finansman / Grant Support	:	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır. / <i>No funds, grants, or other support was received.</i>
Lisans / Licence	:	CC BY-NC 4.0

Giriş

Şintoizm, dinler tarihçilerinin bir kısmı tarafından Japon milli dini olarak tanımlanmaktadır. Şintoizm, yerel bir dinî sistem olarak, inananlarının yalnızca bu dine bağlı kalmasını zorunlu kılmamakta; aksine, diğer dinî sistemlere inanma ve onların ritüellerini icra etme özgürlüğünü tanımaktadır. Bu sebeple Şintoizm'in yanında Budizm, Taoizm veya Hıristiyanlık gibi diğer dinler de benimsenebilmektedir.¹ Fakat Şintoizm, gösterdiği bu yapı ile, içine aldığı tüm öğeleri ve inanışları kendisine uygun bir şekilde yapılandırarak, kültürel yapısına uygun bir hale getirmektedir. Bu durum Şintoizm'in senkretik ve eklektik yapısını göstermektedir. Şintoizm'in senkretik yapısı mimari alanda da hissedilmektedir. Özellikle mabet mimarisinde sınırlayıcı alanların bulunmaması buna örnek gösterilebilir.

Şintoizm, hoşgörülü, senkretik ve eklektik bir din olarak tanımlanmaktadır.² Şintoizm'in bu dışarıya açık yapısı, onun farklı kültürlerden etkilenmesine sebep olmaktadır. Ancak bu etkilenme, Japon kültürünün kendi inanç ve değer sistemini kaybettiği anlamına gelmemekte; aksine, bu etkiler Japon kültürü ekseninde yeniden şekillendirilmektedir. Japon kültürünün bu özelliği, *eklektizm*, yani var olan bir şeyi alıp kendi özellikleriyle birleştirerek yeni bir inanç veya ritüel meydana getirme olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, Şintoizm'deki çeşitli ritüel ve kavramların zenginliğine ve çeşitliliğine işaret etmektedir. Ancak bu çeşitliliği, kültürel bir tutarsızlık veya düzensizlik olarak yorumlamak yanıltıcı olabilmektedir.³

Şinto aslen Çince (şen-tao) bir kelimedir ve “tanrıların yolu” anlamına gelmektedir. Japonca karşılığı yine aynı anlama gelen *Kami no Michi* 神の道'dir. Bu kelime, Japon dinî metinlerinde, Japonların geleneksel dinini, VIII. yüzyıldan itibaren Japonya'da hızla yayılan Budizm'den ayırt etmek için benimsenmiştir.⁴ Kaynaklarda Budizm'in Japonya'ya İmparator *Kimmei* (531-571) döneminde geldiği belirtilmektedir.⁵ Şintoizm bilinen bir kurucuya veya semitik din geleneğindeki karşılığıyla vahyedilen bir kutsal metne sahip değildir.⁶ Bunun yanında Japon mitolojisinin iki kaynak kitabı, Şintoizm çerçevesinde kutsal metinler olarak değerlendirilebilmektedir. Bunlar MS 712'de derlenmiş *Kojiki* 古事記 (Eski Olayların Kaydı) ve MS 720'de yazılmış olan

¹ Halil İ. Şenavcu, “Japon Dinleri”, *Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, (İstanbul: MiletNihal Yayınları, 2019), 263.

² Stuart D. B. Picken, *Sourcebook of Shinto* (Westport: Greenwood Publishing Group, 2004), 346.

³ Stuart D. B. Picken, *Historical Dictionary of Shinto* (Plymouth: The Scarecrow Press, 2011), Introduction 3-4.

⁴ Kürşat Demirci, “Şintoizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 39/177.

⁵ Hüsamettin Karataş, “Erken Dönem Japon Budizmi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2013), 54.

⁶ Şenavcu, “Japon Dinleri”, 263.

Nihongi 日本紀 (Japon Kronikleri) metinleridir.⁷ Bu metinler Japonca karakterlerin gelişimi henüz tamamlanmadığından dolayı klasik Çin diliyle yazılmıştır.⁸

Şintoizm’in temelinde doğa güçlerine, doğaüstü varlıklara ve ataların ruhlarına saygı ve tâzim, aileye bağlılık ve saygı, doğaya ve onun insanlara verdiklerine saygı gibi, belirli bir ahlâk sistemine dayanan inançlar yer almaktadır. Bu bağlamda Şintoizm, ilkel bir tabiatçılık anlayışı çerçevesinde şekillenen ve tabiat ile insan arasında görünen ve görünmeyen mevcut tüm ilişkilere değer veren oldukça güçlü bir ahlak anlayışı geliştirmiştir.⁹ Şintoizm’deki *Kami* 神, (kutsal varlık) kavramı, Batı dillerinde genellikle “tanrı” veya “ilah olarak çevrilmektedir. Ancak bu çeviriler *Kami* kavramını tam olarak karşılamamaktadır. *Kami* kelimesine “yukarıda”, “üstün” ve “üstteki” gibi farklı anlamlar da verilmektedir. Bu da kelimenin yalnızca tanrısal bir varlığı değil, aynı zamanda genel anlamda üstün olan her şeyi ifade ettiğini göstermektedir.¹⁰ *Kami*, belirli bir yerin ruhu olabildiği gibi, rüzgâr, nehir ve dağ gibi doğal güçler de olabilmektedir. Bunlar insanlar için her zaman iyi varlıklar olmamakta, bazı durumlarda ürkütücü varlıklar olarak da tasvir edilmektedirler. Bunların yanında *Amaterasu Ōmikami* 天照大神 (Göğün Kutsallığının Büyük Tanrıçası) gibi ortak, yüce *Kamiler* de bulunmaktadır.¹¹ Geleneksel Şinto’da ölümden sonra ruhun yaşamaya devam ettiğine inanılmaktadır. Yani ölen insanların *Kamiye* dönüştüğü düşünülmektedir. Ailenin atası öldükten sonra sadece evin içinde, o ailenin fertleri tarafından tapınılan, tâzimde bulunulan bir *Kamiye* dönüşür. Bu bağlamda *Kamilerin* dereceleri ve etki alanları farklı olduğundan her *Kamiye*, tüm Şintoistler tarafından ibadet edilmemektedir.¹²

Şinto dini geleneğinde kutsalın özel bir yeri bulunmaktadır. Kutsal, tüm Japonya’yı içine alan bir kavram olarak nitelenebilmektedir. Japon yaratılış mitinde geçtiği üzere Japon adaları *İzanami* 伊弉冉 ve *İzanagi*’nin 伊弉諾神 tuttukları ve okyanusa daldırdıkları kutsal mızraktan damlayan sular ile oluşmuştur. Bu anlatıdan hareketle Japon adaları oluşumları bakımından kutsaldırlar.¹³

Kami inancı, *torii* kapıları, *shimenawa* gibi kutsallığın dile getirildiği alanlardan bir tanesidir. Bütün yaratılışa, evrene ve doğaya saygı duyulmaktadır. Bu saygının temelinde *Kami* inancının bulunduğu söylenebilir. Çünkü canlı veya cansız tüm varlıklara *Kami* kavramı içerisinde bir kutsallık atfedilmektedir. Japonya’da mimari

⁷ Bozkurt Güvenç, *Japon Kültürü* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002), 62.

⁸ Vedat Şafak Yamı, “Şintoizm’in Kutsal Metinlerinde Yaratılış Hikâyesi”, *Tarihin Peşinde* 3 (Nisan 2010), 266.

⁹ Demirci, “Şintoizm”, 39/177.

¹⁰ Hüsamettin Karataş, “Japon Halk Dini Geleneğinde Kami Kültü”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 13/79 (Mart 2020), 309.

¹¹ Helen Hardacre, *Shinto* (New York: Oxford University Press, 2017), Introduction 1.

¹² Güvenç, *Japon Kültürü*, 265.

¹³ *The Kojiki*, çev. Basil H. Chamberlain (Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1990), 19.

yapılar içerisinde oldukça dikkat çeken öğelerden biri olan *Torii* 鳥居 kapıları, kutsal alanın incelenebileceği temel örneklerden biridir. Kutsal bölgelere girişi temsil eden bu kapılar, kutsal ve profan bölgenin bir anlamda hem birleşimini hem de ayrımını temsil etmektedir. Bu sebeple *Torii* kapıları kutsal ve profan kavramları dikkate alınmak suretiyle irdelenecektir.

Japon dinleri hakkında, özelde Şintoizm ile ilgili ülkemizde sayılı çalışmalar bulunmaktadır. Bozkurt Güvenç'in yazmış olduğu "Japon Kültürü" kitabı en bilindik eserlerden bir tanesidir. Genel olarak Japonya'nın kültürel yapısını konu edinmektedir. Selçuk Esenbel, Sinan Levent, Hüseyin Can Erkin ve Ali Merthan Dündar'ın Japonya üzerine yazmış oldukları eserleri, Merve Susuz Aygül'ün "Japonya'da Kamakura Dönemi", Yetkin Karaoğlu ve Ayhan Kuşçulu'nun yazmış oldukları "Japon Yeni Dini Hareketlerine Genel Bir Bakış", Hüsamettin Karataş'ın "Japon Halk Dinî Geleneginde Kami Kültü" makaleleri ve Azize Kaplan'ın "Geleneksel Şinto Dininde Yaşam ve Ölüm", Samet Yaşkan'ın "Şintoizm'de İbadet" ve İbrahim Emre Şamlıoğlu'nun "Çin ve Japon Dinlerinde Dağ Kültü" tezleri yapılan çalışmalara örnek gösterilebilir. Bu çalışmalarda *torii* kapılarına değinilmiş olmasına rağmen, bu kapılar spesifik olarak konu edinilmemiştir. *Torii* kapıları gibi Şintoizm dininin temelini oluşturan yapılar daha detaylı bir şekilde incelemeye alınması gereken öğelerdendir. Bu çalışmanın amacı henüz spesifik bir araştırmanın konusu olmamış, Şintoizm'in kutsallarından biri olan *torii* kapılarını mercek altına almaktır. *Torii* kapılarının tarihi arka planının, mimari çeşitliliğinin ve yapısal özelliklerinin spesifik olarak ele alınması amaçlanmıştır. Dinlerde bulunan kutsal anlayışının hiyerofaniler üzerinden anlatılması bu konuları daha açık hale getirmektedir. Kutsalın tezahür ettiği alanları işaret ettiğine inanıldığından dolayı *torii* kapıları incelenerek alana katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

1. Kutsal ve Profan Kavramları

Din bilimlerinin ana konularından biri olan *kutsal* kavramı, Sâmi dillerde *kds/kds* kökünden gelmektedir. Yunanca *hagios*, Latince *sacrum* kelimeleri de kutsal kavramını karşılamaktadır. Dini sistemler için; o dinin tüm unsurlarını birbirine bağlayarak bütünlüğü sağlayan etmen olarak kutsal kavramı karşımıza çıkmaktadır.¹⁴ Eliade, kutsalı, onun zıttı olan *profan* ile yani *dindışı/kutsal olmayan* kavramı ile tanımlamaktadır. Eliade, tüm dini sistemlerin kutsalın tezahürlerinin yani *hiyerofanilerin* birikimi olduğunu söylemektedir. Bu zuhur etme hali daima bizim dünyamıza ait olmayan, kutsal bir şeyin; profan olan dünyamıza ait bir nesne içinde ortaya çıkması halidir.¹⁵

¹⁴ Kürşat Demirci, "Kutsiyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 26/495.

¹⁵ Mircea Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, (Ankara: Gece Yayınları, 1991), Giriş 9.

Kutsalın ortaya çıkması ile insan, kendinden olmayan ama yine kendine ait hissettiği bir şeye sahip olmuştur. Üstün bir güce ait olduğuna inanılan bu varlığın tezahür ettiği nesne ise tapınma nesnesi haline gelmiştir. Fakat bu tapınma durumu nesnenin; taş, ağaç vb. zatına değildir, o nesnenin içinde var olduğuna inanılan kutsala bir tapınmadır. Çünkü bu nesnelere artık bir ağaç veya taş değil, hiyerofanilerdir. Diğer bir ifadeyle kutsalın yeryüzündeki tezahürleridir.¹⁶ Kutsal denilen olgu yalnızca tezahürleri vasıtasıyla görünürlük kazanmaktadır ve bu görünürlük hali ancak inanan kimse için vardır. Çünkü kutsal olarak tanımlanan şey bilinmeyen ve bilinmezlik halini devam ettiren şeydir. W. Cantwell Smith'in aşkın olarak tanımladığı kutsal, "muhtemelen herkes için aynı ve tamamen bilinemez" bir olgudur.¹⁷ Kutsalın tezahürü ile ilgili bir gerçek daha vardır ki bu, onun sadece ruhani veya ilhami duygularla değil, aynı zamanda rasyonel ve kutsalın gözle görünür şekilde açığa çıkması ile de açıklanması olarak dile getirilebilir. Din dili, bu görünür hallerde "işaret" demektir ve ilk dini inanışlardan bu yana insanda kutsal hissini uyandıran ve kişiyi bu kutsallığa bağlayan her şey işaret olarak isimlendirilmiştir.¹⁸

Politeizm veya monoteizm olması fark etmeksizin, tüm dini sistemlerin kaynağında kutsal anlayışı bulunmaktadır. Bu kutsal, inanan kişileri o dini sistemin ritüellerine, cemaatine, doktrinine, ahlâkına bağlayan ve dini sistemin sınırları içerisinde kalmasını sağlayan duyguyu barındırmaktadır.¹⁹ Kutsalı bulunduğu konuma getiren en önemli unsur ise, tabiatı doğal olarak bulunmayan bir varlığa, sevgi veya korku duygusu ile bağlanmaktadır. Bu bakımdan kutsal, Freud'un tabu olarak tanımladığı asla çiğnenmemesi gereken bir olgudur. Tabu kavramının kutsal üzerinden koyduğu kurallara uyulmasını sağlayan şey ise dünyevi ve uhrevi yaptırımlar, yani cezalar veya mükâfatlardır.²⁰

Kutsal kavramı en iyi şekilde, zıttı olan profan kavramı ile anlaşılabilir. Kutsal, "sınırları olan ve bu sınırların ihlali durumunda bazı yaptırımları olan" anlamında iken; profan, "kutsalın sınırları dışında, ihlali durumunda bir yaptırım olmayarak" anlamına gelmektedir.²¹ Bu tanımlama bağlamında kutsal alan ile ilgili, profanın içinde çevrelenmiş, ayrıştırılmış özel alan olarak bahsetmek mümkündür.

2. Şintoizm'de Torii'nin Dini Konumu

*Torii*ler, Şinto inancında, insan dünyası ile ruhların yani *Kamilerin* dünyasını ayıran bir geçit olarak kabul edilmektedir. Kelimenin orijinal Japonca karakterleri *Torii* 鳥居 "kuş

¹⁶ Mircea Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, Giriş 10.

¹⁷ James L. Cox, *Kutsalı İfade Etmek*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004), 212-213.

¹⁸ Rudolf Otto, *Kutsala Dair*, (İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları, 2014), 183.

¹⁹ Demirci, "Kutsiyet", *TDV Ansiklopedisi*, 26/495.

²⁰ Demirci, "Kutsiyet", *TDV Ansiklopedisi*, 26/495.

²¹ Demirci, "Kutsiyet", *TDV Ansiklopedisi*, 26/495.

tüneği" şeklinde çevrilebilmektedir. Kuşlar aynı zamanda tanrıların habercileri olarak da kabul edilmişlerdir. Kimilerine göre, bu kelime, erken dönem kapılarda kuşların tünemek için tercih ettiği yer olan, ahşap gövdelerin üzerine yerleştirilmiş iki kaba oyma taşıyıcı kirişin tasvir edilmesi amacıyla kullanılmıştır.²²

Şinto yaratılış mitine göre, kardeş ve eş olan *İzanagi* ve *İzanami*, dünyanın yaratılmasını sağlayan varlıklardır. Buna göre dünyayı yaratma vakti geldiğinde *Ama no Uki Hashi* 天浮橋 (Cennetin Yüzen Köprüsü) isimli gök köprüsüne gelerek, özel bir mızrağı okyanusa daldırması, geri çektiklerinde mızraktan bir damla düşmüş ve bu ilk toprağı oluşturmuştur. Bu ilk toprak *Onogoroshima* オノゴロ島 (Onogoro Adası)'dır.²³ Bundan sonra, yaratılan bu ilk adada *İzanami* bir doğum esnasında ölmüştür. *İzanami*'nin ölümü ve *Yomi* 黄泉 (Yeraltı Dünyası)'ye gitmesinin ardından *İzanagi* onu kurtarmayı başaramayıp yenilgi içinde dünyaya geri dönmüş ve sol gözünden güneş tanrıçası *Amaterasu*'yu, sağ gözünden ay tanrısı *Tsukiyomi*'yi 月読 ve burnundan denizler ve fırtınalar tanrısı *Susano-o*'yu 素戔鳴尊 yaratmıştır.²⁴ Fakat *Susano-o* kardeşi *Amaterasu*'yu kıskanmış ve babasına *Yomi*'ye, annesi *İzanami*'nin yanına gideceğini söylemiştir. Babası buna çok sinirlenmiş ve gözünün önünden kaybolmasını söylemiştir. *Susano-o*, vedalaşmak için kız kardeşi *Amaterasu*'nun yanına gitmiştir. Fakat kıskançlığı ağır basmış ve aralarında bir tartışma olmuştur. *Amaterasu*, kardeşinden kaçmak için bir mağaraya saklanmıştır. Onun saklanmasıyla dünya ışıksız kalmıştır. Bunun üzerine dünyadaki *Kamiler* birleşerek *Amaterasu*'yu mağaradan çıkartmak için planlar yapmışlardır.²⁵ Öncelikle *Amaterasu*'nun dikkatini çekmek için mağaranın önüne kuşların üstüne konabileceği bir tünek inşa etmişler, sonrasında ise mağaranın önüne bir ayna yerleştirmişlerdir. Kuşların seslerinden etkilenen *Amaterasu* başını mağaradan çıkartmış ve sesin kaynağını aramıştır. Girişe konulmuş olan aynadan kendi görüntüsüne bakan *Amaterasu* bundan etkilenmiştir. Bunu fırsat olarak gören diğer *Kamiler* onu çekip mağaradan çıkartmışlardır. *Amaterasu*'nun mağaradan çıkmasıyla ışık dünyaya tekrar yayılmıştır. Girişe koyulan bu tüneğin, bugün torii olarak bilinen kapının en erken formu olduğu düşünülmektedir.²⁶ Bu mitolojik anlatı ve *torii* kelimesinin kanji anlamlarının uyumu, kökeninin açıklanması için kullanılmaktadır. Fakat bu anlatının yanında *torii* kavramının kökeni ile ilgili birbirinden farklı birçok görüş daha bulunmaktadır.

Şinto mabet mimarisi, Japonya'nın diğer kültürlerle etkileşime girdiği alanlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Örneğin; *Nara Jidai* 奈良時代, yani Nara

²² Jeremy Roberts, *Japanese Mythology A to Z* (New York: Chelsea House Publishers, 2010), 117.

²³ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, 59.

²⁴ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, 61.

²⁵ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, 4-5.

²⁶ Azize Kaplan, "Geleneksel Şinto Dininde Yaşam ve Ölüm" (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 19.

Dönemi'nden²⁷ sonra *torii* kapıları üzerinde kırmızı renginin kullanımı Çin mimari etkisinin bir göstergesi olarak görülebilir. Ancak tamamen Çin etkisinden söz etmek de mümkün değildir; aksine, *torii* kapıları Japonya'ya özgü bir nitelik taşımaktadır. Erken dönemlerde bu geçitler, kutsal alanların girişini belirtmek için sadece iki ağaç arasına gerilmiş ipler olarak kullanılmıştır.²⁸ Bu bağlamda, *torii* kapılarının kökeni hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün görünmemektedir. Şinto inancı, zamanla dış etkilere açık olmuş olsa da bu unsurları kendi kültürel kimliği ile yeniden şekillendirmiştir. Yine de *torii* kapılarının Şintoizm'in kökleriyle ve *Amaterasu Omikami*'nin mağaradan çıkışı gibi bir yaratılış mitiyle ilişkilendirildiği unutulmamalıdır. Bu noktada, *torii* kapılarının başka kültürlerden etkilenmiş olabileceği fikri, Japon kültürünün kendine özgü yapısını göz ardı etmemelidir.

Bazı kaynaklarda ise *torii* kapılarının Çin Budizmi'nin etkisiyle ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Buna göre *torii*, Çin kültürü ve Çin Budizmi'nin Japonya'ya girişinden sonra ortaya çıkmıştır. *Meiji Jidai* 明治時代, yani Meiji Dönemi'ne²⁹ kadar, *torii* kapılarının iki kirişi arasında, *Gakuzuka* 額束 (Çerçeveli Demet) denilen merkezi tutucuda Budist levhaları sergilenmiştir. *Shinbutsu Bunri* 神仏分離 politikasının uygulandığı dönemde tüm bu Budist unsurlar uygulamadan kaldırılmıştır. Bir başka kaynakta ise Kore saraylarının girişlerinde *torii* kapılarına benzer yapılar bulunduğu söylenmektedir. Kore'de tek direkler tanrıları sembolize etmek için kullanılmaktadır. Japonya'da *Hashira* 柱 (Sütun/Direk) kelimesi ise *Kamilerin* bir sembolü olarak kullanılmaktadır.³⁰ Görüldüğü üzere *torii* kapıların çıkış noktası veya kaynağı hakkında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Oldukça çeşitli anlamlara sahip *torii* kapıları, eski Şinto metinlerinde geçen yaratılış mitiyle veya milattan sonraki dönemde Çin Budizmi ve kültürünün etkisiyle ilişkilendirilebilmektedir. Net olarak tek bir kaynağı bulunmasa dahi *torii* geleneğinin Japon dininde önemli bir yeri bulunmaktadır.

Şinto kültürünün senkretik yapısı, mimari alanda da kendini göstermektedir. Şinto mabetlerinin genelinde sınırlayıcı duvarlar veya kapalı alanlar yerine, halkın serbestçe girip çıkabileceği açık alanlar bulunmaktadır.³¹ *Torii* kapıları da bu yaklaşımın bir parçasıdır; adında "kapı" ifadesi bulunsa da işlevsel olarak bir engel veya sınır koymaktan ziyade, kutsal alanlara girişin sembolik bir ifadesi olarak tasarlanmışlardır.³² Kilitlenebilir kapıların bulunmamasının yanında, *kendai* denilen mabet avluları sıklıkla halka açık oyun alanları olarak kullanılmaktadır. Bu ve benzeri uygulamalar sayesinde

²⁷ Nara Dönemi (710-84), İmparatorluk hükümetinin Nara'da bulunduğu dönemdir. Budizm'in en çok geliştiği dönemdir.

²⁸ Picken, *Historical Dictionary of Shinto*, Introduction 20-21.

²⁹ Meiji Dönemi (1868-1912), Meiji Restorasyonu ile ülkenin kontrolünün tekrar İmparatorluğa geçtiği dönemdir. Önemli siyasi ekonomik, sosyal ve dini değişimlerin yaşandığı bir dönemdir.

³⁰ Brian Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto* (Taylor & Francis e-Library, 2005), 153-154.

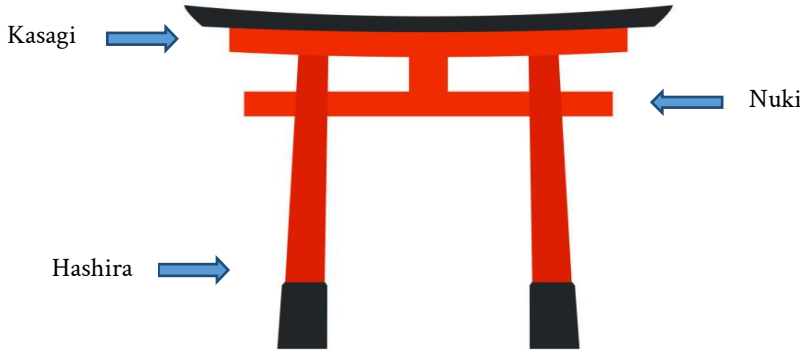
³¹ Picken, *Sourcebook of Shinto*, 346.

³² Picken, *Sourcebook of Shinto*, 325.

halk, *Kamileri* ile daha samimi ve yakın hale gelmektedir.³³ Böylelikle Şintoizm'in senkretik yapısı, mimari düzenlemeler aracılığıyla kendisini göstermektedir.³⁴

3. Torii Kapılarının Dini Morfolojisi

Torii kapılarının bilinen ve yalın hali; iki dikey çubuk üstünde iki yatay çubuk şeklindedir. Dikey çubuklar taşıyıcı görevi görürken yatay çubuklar kiriş olarak kullanılmıştır. Kirişlerin düz kullanımlarına rastlansa da daha yaygın kullanımı, ortası sarkık ve uçları yukarı doğru kalkmış şeklindedir. Bazı *torii* kapılarının üstlerinde ise yine bir kutsallık sembolü olan *Shimenawa* 注連縄 bulunmaktadır.³⁵

Şekil 1: Torii Kapısı

Şekil 1'de gösterildiği gibi *torii* kapılarının ana parçaları; iki dik destek olan hashiralar, bunların üstünde bulunan ve popüler olan *Myōjinkei* 明神系 (Myōjin Tarzı)'de uçları hafif yukarı kıvrılan *Kasagi*ler 笠木 ve bunun altında düz bir kiriş olarak bulunan *Nuki*lerden ぬき oluşmaktadır.³⁶

Torii kapılarının *hashiralarından* biri *kamuroki* 神漏岐 “Eril Kamileri” temsil ederken, diğer *hashira* *kamuromi* 神漏美 “Dişil Kamileri” temsil etmektedir. *Kasagi* ise zamanın başında henüz hiçbir şey yaratılmamışken saf enerji formunda var olan *Ame No Minakanushi* 天之御中主 isimli, ilk *Kami* ve kâinatın kaynağı olan *Kaminin* görüntüsü ve güzelliğini bağlayan gücün hareketini temsil etmektedir.³⁷

³³ Picken, *Sourcebook of Shinto*, 346.

³⁴ Picken, *Sourcebook of Shinto*, 325.

³⁵ Bozkurt Güvenç, *Japon Kültürü*, 123.

³⁶ Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, 153-154.

³⁷ Samet Yaşkan, “Şintoizm’de İbadet” (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 101.

Ölümlü dünya aleminden kutsal *Kami* alemine geçişi ifade eden, kutsal ve profan düalizmini içinde barındıran *torii* kapıları, genellikle mabetlerin ve kutsal olduğu düşünülen alanların girişlerinde bulunmaktadır. Bunların yanında mezarlıklarda, bahçelerde, dağların ve ormanların girişlerinde, limanların, kasabaların, imparatorluğa ait mekanların ve kişilere özel konutların girişlerinde de yer aldıkları görülmektedir.³⁸

Torii kapılarının birçok farklı formu bulunmaktadır. Şekil 1'deki örnek en bilinen şekli olmasına rağmen, bölgesine, mabet türüne veya adandığı *Kamiye* göre *torii* mimarisi de değişiklik göstermektedir. Yirmiden fazla *torii* çeşidi olduğu söylenmektedir. *Torii* tarzları isimlerini genellikle kökenini aldıkları mabetlerden almaktadırlar. Genel tarzların yanında birçok farklı varyasyonları da bulunmaktadır. En yaygın *torii* tarzları; *Shime Torii* 注連鳥居, *Myōjin Torii* 明神鳥居, *Shinmei Torii* 神明鳥居, *İse Torii* 伊勢鳥居, *Kashima Torii* 鹿島鳥居, *Ryōbu Torii* 両部鳥居, *Miwa Torii* 三輪鳥居, *San'nō Torii* 山王鳥居, *Mihashira Torii* 三柱鳥居 ve *Sumiyoshi Torii* 住吉鳥居 şeklindedir.³⁹ Bu örneklerden *Shime Torii*'nin, en eski *torii* türü olduğuna inanılmaktadır. Günümüzde nadiren görülmektedir. İki *hashira*-direk arasına gerilen bir *Shimenawa*'dan oluşmaktadır.⁴⁰ Aşağıda *Shinmei*, *İse*, *Ryōbu*, *Mihashira* ve *Sumiyoshi torii* tarzlarına görsel örneklerle değinilmiştir.

Myōjin Torii tarzında, hashiralar taş tabletlere oturtulmakta ve içeri doğru eğimli bir şekilde yerleştirilmektedirler. *Kasagi* çift katmanlıdır ve uçları yukarı doğru kıvrılmaktadır. *Nuki*, hashiralara nüfuz etmektedir. *Kashima Torii*, *Shinmei* tarzına benzemektedir. Ancak *nuki*, hashiralara nüfuz etmektedir. Hashiralar yuvarlak ve boyasız olup direk toprağa yerleştirilirler. *Miwa Torii* oldukça özgün bir yapıdadır. Orta bölümü daha uzundur ve her iki yanında daha kısa bölümleri vardır. *Kasagi* uçları yukarı doğru kıvrılmaktadır. Boyasız olan *torii*, üç bölümlü bir kapı görünümü vermektedir. Son olarak *San'nō Torii*'nin üstünde uçları yukarı doğru kıvrılan kare bir *Shimagi* 島木 ve *Kasagi* bulunmaktadır. Düz *nuki*, hashiralara nüfuz etmekte ve hashiralar uzun taş bir zemine oturtulmaktadırlar. *Kasagin*'in üstünde çatı tarzı bir yapı bulunmaktadır.⁴¹

Geçici bir *torii* kullanımı gerekliyse *Churen Torii* 注連鳥居 veya *Shimenawa Torii* 注連縄鳥居 olarak isimlendirilen, sadece iki direk arasına bir ip gerilmesi şeklinde kullanım görülmektedir. *Torii* kapıları basit, boyanmamış ahşap veya taş yapılardan, kırmızı kemerlere ve büyük beton geçitlere kadar birçok çeşide sahiptirler. *Torii* kapılarının sadece mabet mimarisine uygun olarak yapıldığı da söylenememektedir. Mabedin ve *torii* kapısının türlerinin farklı olduğu örnekler mevcuttur.⁴²

³⁸ Kaplan, *Geleneksel Şinto Dininde Yaşam ve Ölüm*, 82.

³⁹ Joseph Cali, John Dougill, *Shinto Shrines* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2013), 44-45.

⁴⁰ Joseph Cali, John Dougill, *Shinto Shrines*, 44.

⁴¹ Joseph Cali, John Dougill, *Shinto Shrines*, 44-45.

⁴² Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, 153-154.

Şekil 2: Ryōbu Torii

Torii kapılarının en yaygın örnekleri, iki *hashiraya* sahiptir. Fakat şekil 2’de görüldüğü gibi *Ryōbu* 両部 veya *Gongen* 権現 tarzında iki *hashiraya* ek olarak yarım boy dört bacaklı destek bulunmaktadır. *Ryōbu* tarzına en iyi örnek, Japonya’nın en ünlü *torii* kapılarından biri olan suyun içinde bulunan *Itsukushima Jinja* 厳島神社 (Itsukushima Mabedi)’nin *torii*sidir.⁴³ *Itsukushima Mabedi*, Japonya’nın ülke çapında en bilinen mabetlerinden birisidir. *Miyajima* 宮島 (Miyajima Adası)da bulunan *Itsukushima Mabedi*, *Susano-o*’nun kızlarını onurlandırmak üzere su üzerine inşa edilmiş, büyük bir tören yapısı olan *Akino Miyajima* 安芸の宮島, Büyük *Torii* kapısına bakmaktadır.⁴⁴ *Miyajima Torii*’nin ziyareti için en uygun zaman gelgitin yüksek olduğu zamanlardır. Yılın bu zamanlarında *torii* kapısının suyun üstünde yüzyormuş gibi görünmektedir. Kayıklarla *torii* kapısına ulaşım mümkün olmaktadır. Gelgitin çekildiği zamanlarda ise yürüyerek *torii* kapısının altından geçmek mümkündür.⁴⁵ *Mihashira* isimli *torii* kapıları ise oldukça farklı bir yapıya sahiptirler. Bu yapılar şekil 3’te görüldüğü üzere, üç *hashira* üstüne, üçgen şeklinde düzenlenmişlerdir.⁴⁶

⁴³ Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, 153-154.

⁴⁴ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, 59.

⁴⁵ Joseph Cali, John Dougill, *Shinto Shrines*, 235.

⁴⁶ Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, 153-154.

Şekil 3: Mi-Hashira Torii

Şekil 4: Sumiyoshi Torii

Şekil 4'te Sumiyoshi tarzı torii örneği görülmektedir. Sumiyoshi tarzından hashiralar yuvarlak şekliyle farklı olarak kare olarak da kullanılmaktadırlar. Bu torii tarzına ayrıca Kaku Torii 角鳥居 de denilmektedir.⁴⁷ Kasaginın alt katmanı karedir. Üst katmanı ise beşgen şeklindedir. Nuki, hashiraların içene geçirilmiş şekildedir.⁴⁸

⁴⁷ Joseph Cali, John Dougill, *Shinto Shrines*, 257.

⁴⁸ Joseph Cali, John Dougill, *Shinto Shrines*, 45.

Şekil 5: İse Torii

Şekil 5'te İse tapınaklarında kullanılan, İse Mabeti'nin 伊勢神社 kendine has sade torii kapıları görülmektedir. Karakterize bir tarza sahip olan İse toriiler, shinmei tarzına da kaynaklık etmişlerdir.⁴⁹ Bu tarzda nukiler hashiralara nüfuz etmemektedirler. İse tarzında kasagi beşgen ve uçları içeri doğru eğik şekilde kesiktir. Shinmei tarzında ise yuvarlak şeklindedir.⁵⁰

Şekil 6: Fushimi İnari Torii Yolu

Mabetlerde tek bir torii bulunmamakta, genellikle birden fazla torii kapısı bulunmaktadır.⁵¹ Mabetlerde sıklıkla bu şekilde torii kapısı bağışları yapılmaktadır. Bireysel veya şirket bazlı bağışlar oldukça yaygın bir uygulamadır. Bu uygulamanın en yaygın örneği, Kyoto'daki İnari Kami'ye 稻荷神 adanan bir mabet olan Fushimi İnari'de 伏見稻荷 görülmektedir. Ana mabet binasının arka tarafında, tepenin yamacında bir dizi yol bulunmaktadır. Bu yollar yan mabetleri birbirine bağlamaktadır. Yol bir tavan

⁴⁹ Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, 153-154.

⁵⁰ Joseph Cali, John Dougill, *Shinto Shrines*, 44.

⁵¹ Bocking, *A Popular Dictionary of Shinto*, 153-154.

oluşturacak kadar yakın şekilde dizilmiş *torii* kapılarından oluşmaktadır.⁵² Şekil 6'da bu ünlü görüntünün bir örneği görülmektedir.⁵³

İnari Mabedi örneğine benzer, ancak ondan daha kısa olan pek çok örnek daha bulunmaktadır. Bu örnekler Budist tapınaklarının içinde de rastlanmaktadır. Osaka yakınlarında bulunan *Ikomashi* 生駒市, yani İkoma Tepeleri'nin güney yamacında, popüler *Chōgosonshiji* 朝護孫子寺 isimindeki tapınak kompleksi içerisinde iki *torii* yolu bulunmaktadır. Bunlardan biri 100'den fazla, diğeri ise 700'den fazla *torii* kapısı içermektedir. Her bir yol yan tapınakları merkeze bağlamaktadır. Bir başka örnek olan Kyoto'daki *Heian Jinja*'sının girişinde bulunan *torii* geçidi ise ana geçide girilmeden önce *Kamiye* giderek artan bir yakınlığı göstermektedir.⁵⁴

Şinto mabetlerinin girişlerinde bulunan *torii* kapıları kişiye kirli dünyayı geride bıraktığını ve kutsal bir alana giriş yaptığını hatırlatmaktadır. Şintoizm'de kutsal zaman ve kutsal mekâna saygı önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda kutsal mekân olarak *jinjalar* ve bu mekânın girişini gösteren *torii* kapıları bu saygı çerçevesinde değeri sorgulanamaz yapıların başında gelmektedir.⁵⁵ Kişiye *Kaminin* huzuruna çıkacağını, bu sebeple hazırlık yapması gerektiğini belirten *torii* kapıları, bu anlamda ibadetin başlangıç noktası olarak görülmektedir. *Kami* ile görüşmeye hazırlanmak için öncelikle *jinjaya* giriş yapmadan *torii* kapısının önünde eğilerek bir dua ritüeli yapılmaktadır. *Hashiralar*, *Kamileri* temsil etmektedir. Bu anlayış çerçevesinde *torii* kapılarının önünde eğilerek, bir anlamda saygı göstererek, dua ritüelini gerçekleştirmek oldukça önemlidir.⁵⁶

4. Kutsal ve Profan İlişkisinde Torii Kapıları

Torii kapıları Şintoizm ve Japonya denildiğinde akla gelen ilk yapılardandır. Bununla alakalı olarak "*Torii* Japonya'dır; doğrudan doğruya, Japon varlığının, ülküsünün simgesidir." denmektedir. Bu durum *shimenawa* ile bağdaştırılmaktadır. *Shimenawa*, bizden olanlar ve olmayanlar ayrımını ve kadın-erkek ve doğa-insan birlikteliğini kendi bünyesinde temsil etmektedir. *Shimenawanın* insandan olan tarafı, temizliği, aydınlığı ve hayatı temsil ederken, diğer tarafı ise, kiri, karanlığı ve ölümü temsil etmektedir. *Shimenawa* ayrıca, kutsal olan ve olmayan arasında bir eşik olarak görülmektedir. Kutsal olan alanların işaretlenmesinde bu halattan yararlanılmaktadır. Bu anlamıyla asıldığı kapılar da kutsallık kazanmaktadır. *Torii* ile kendilerini

⁵² Ian Reader, *Religion in a Contemporary Japan* (London: MacMillan Press LTD, 1991), 138-139.

⁵³ Ian Reader, *Religion in a Contemporary Japan*, 138-139.

⁵⁴ Ian Reader, *Religion in a Contemporary Japan*, 138-139.

⁵⁵ Halil İbrahim Şenavcu, "Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları", (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2015), 29.

⁵⁶ Yaşkan, *Şintoizm'de İbadet*, 100-101.

özdeşleştiren Japon halkı, *shimenawanın* simgesel ayrılığını, onu evlerine veya Şinto mabetlerine asarak bu alanlara kutsallık kazandırarak göstermektedir.⁵⁷

Torii kapıları, kutsal ve profan düalizmini içinde barındırmaktadır. *Torii*; bir yanında kutsalı diğer yanında profanı barındıran bir eşiktir. Yani *torii* kapıları içinde hem ayrımı hem de birlikteliği barındırmaktadır. Bir alandan diğerine geçişi sağlayan bir eşik olarak *torii* kapıları iki dünya arasında geçit gibi düşünülmektedir. Bu bağlamda *torii* kapısından geçen bir inanan, bu geçişle kutsalın tezahürüne de şahitlik etmektedir. Bu geçiş yanında bir farkındalık hissini de getirmektedir. Çünkü kişi, artık sıradan bir dünyada değildir. O artık *Kamilerin* dünyasına geçiş yapmıştır. Bu durumda huzuruna çıktığı *Kamiye* saygısından hareketlerine sınırlama getirmektedir. Profan dünyada üzerine yapışan kirlerden arınarak temiz bir hale gelmesi gerekmektedir.⁵⁸ Bu temizlenme işleminin kökeni yaratılış mitine uzanmaktadır. *İzanagi*, cehennemden pisliklerinden arınmak için "*Tachibana*" nehrine girerek temizlenmiştir. Bu olay, Şinto dini geleneğinde arınma düşüncesi ve ritüelinin ilk örneği olarak kabul edilmektedir.⁵⁹

Torii kapıları en temelde, insanlara kutsal bir mekâna, alana girdiklerini bildirmektedir.⁶⁰ *Torii* kapılarının yanında bu bildiri görevini sürdüren diğer bir yapı da *Tamagaki* 玉垣 denilen, mabet binalarını çevreleyen tahta veya taş çitlerdir.⁶¹ Bu yapılar sayesinde insanların bu alanda yasak olan davranışlardan sakınmaları ve kutsal alana gereken saygıyı göstermeleri sağlanmaktadır. *Torii* kapısından geçip mabede giren kişi, *torii* önünde ilk duasını yaptıktan sonra, *Temizuya* 手水舎 isimli temiz su havuzunda elini ve ağzını arındırmaktadır.⁶² Bu şekilde mabede giriş yapan kişiler, nereye girdiklerinin bilincinde olarak, *Kami* ile buluşmak adına hazırlıklarını tamamlamaktadır.⁶³ Tüm bu hazırlıklar, *torii* kapılarının dışında kalan profan dünyayı, o dünyanın insan üzerinde bıraktığı kirleri arındırmak ve girilecek olan kutsal mekânı bu kirlerden korumak adına yapılmaktadır.

Torii kapılarının bulunduğu alanlar dağ girişlerinden su alanlarına kadar çeşitlilik göstermektedir. Tüm bu alanlar *Kamilerin* bulunduğu inanan ve bir şekilde kutsal olduğu düşünülen mekânlardır. Bu nedenle, bazı *torii* kapıları etrafında herhangi bir yapı olmadan veya bir su birikintisinin içinde yer alabilir. Bu alanlar bir boşluktan ziyade kutsallığın tezahür ettiği alanlar olarak düşünülmektedir. Bu alanlarda bulunan

⁵⁷ Güvenc, *Japon Kültürü*, 123-124.

⁵⁸ Kaplan, *Geleneksel Şinto Dininde Yaşam ve Ölüm*, 78.

⁵⁹ Hüsamettin Karataş, "Şintoizm'de Arınma Ayinleri", *The Journal of Academic Social Science Studies* 78 (Aralık 2019), 4.

⁶⁰ Kaplan, *Geleneksel Şinto Dininde Yaşam ve Ölüm*, 82.

⁶¹ Picken, "Tama-Gaki", *Historical Dictionary of Shinto*, 294.

⁶² Picken, "Temizu", *Historical Dictionary of Shinto*, 297.

⁶³ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, 107.

torii kapıları da inanan kişilerin zihinlerini bu kutsallığa hazırlayan yapılar olarak işlev görmektedir.⁶⁴

Torii kapıları ele alındığında mekân kavramını da öne çıkarmaktadır. Çünkü *torii* kapıları görünür mekânda görünmez mekânı, tek mekânda ikiliği temsil etmektedir. Eliade mekânı, dindar insan özelinde ikiye ayırmaktadır. Dindar insan için diğerlerinden niteliksel olarak ayrı mekân parçaları bulunmaktadır. Yani mekânlar türdeş değildirler. Bu türdeş olmama durumu kendini kutsal ve profan kavramlarında açığa çıkarmaktadır. *Torii* kapıları da burada konuya girmektedir. Şinto anlayışında mekânın türdeş olmayışı *torii* kapılarının onu ikiye ayırmasıyla görünürlük kazanmaktadır.⁶⁵

Torii kapılarının eşik, geçit veya kapı olma özellikleri, mekânlar arası geçiş simgesi ve aracı olma özelliği göstermektedir. Kutsal mekân olarak görülen alanların hepsi, çevresindeki alandan bir toprak parçası ayırma etkisine ve onu niteliksel olarak farklılaştırma gücüne sahip bir kutsalın tezahürünü gerekli kılmaktadır.⁶⁶ Mekânda kutsalın tezahür etmesi kendiliğinden, tesadüfi olaylar sonucu olan bir durum değildir. Bir mekân ancak; üstün bir gücün, tanrının, ruhun veya Şinto inancı temelinde bir *Kaminin* o mekâna teması sonucu kutsiyet kazanmaktadır. Mekânı kutsal kılan *Kamidir*. *Torii* kapıları da bu *Kamiye* ulaşmak için geçilen eşiklerdir.⁶⁷

Son olarak *toriiye* kutsal bir geçit olma özelliği kazandıran zincirleme bir etkileşim bulunmaktadır. Kutsal zaman ile başlayan bu süreç, kutsal varlıklar, kutsal mekanlar ve en nihayetinde kutsal nesnelere şeklinde sürmektedir.⁶⁸ “Kutsal zaman” olarak isimlendirilen dönemler dinlerde “tanrıların başlangıçta yaptığı eylemleri” içermektedir. Kutsal zaman çerçevesinde *toriiye* bakıldığında, *Amaterasu'nun* mağaradan çıkış miti başlangıç olarak görülebilmektedir. Kutsal varlıklar basamağına geldiğinde yine kutsal zamanda *torii* şeklini ortaya çıkartan tanrılardan, özellikle *Amaterasu'dan* bahsetmek mümkündür. Kutsal mekânlar, profan mekândan, kutsal varlığın dokunuşuna sahip olduğu için ayrılan alanları ifade etmektedir. Son basamakta kutsal nesne olarak görev alan *torii* kapıları bu kutsal mekânı işaret etmek için kullanılan yapı şeklinde anlam kazanmaktadır. *Torii* kapıları bu basamaklardan geçerek kutsal nesne olma özelliği kazanmışlardır.

Sonuç

Bu çalışmada, Şintoizm'de kutsal ve profan arasındaki ilişkinin somutlaşmasında *torii* kapılarının oynadığı rol ele alınmıştır. *Torii* kapıları, profan dünyadan kutsal alana

⁶⁴ Roberts, *Japanese Mythology A to Z*, 108.

⁶⁵ Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, 1-2.

⁶⁶ Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, 6-7.

⁶⁷ Demirci, “Kutsiyet”, *TDV Ansiklopedisi*, 26/495.

⁶⁸ Demirci, “Kutsiyet”, *TDV Ansiklopedisi*, 26/496.

geçişini sembolize eden önemli yapılar olarak, Şintoizm'in dinî ve kültürel hayatında hem sembolik hem de işlevsel bir öneme sahiptir. Bu kapıların, kutsal ve profan dünyalar arasındaki ayrımı vurgulayan semboller olduğu anlaşılmaktadır. Kutsal alanları işaret eden bu yapıların, inananlara hem kutsallığın varlığını hatırlattıkları hem de ruhsal bir hazırlık sürecinin gerekliliğini vurguladıkları söylenebilir.

Mekânın kutsallığı, hiyerofanilerin varlığıyla orantılıdır. Hiyerofanilerin zuhura geldiği mekânlar, sıradanlıklarını kaybederek farklı bir anlam kazanmaktadır. Bu anlam çerçevesinde yapılması gereken ritüeller oluşmaktadır. Profan dünyanın kirleri ile hiyerofaninin ortaya çıktığı alana girilemez; bu sebeple bir arınma ritüelinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu ritüeller sonucunda kişi kutsalın karşısına çıkmaya hazır hale gelmektedir. Torii kapıları bir sınırı belirterek inananları bu hazırlık için uyarmaktadır.

Dinî sistemlerde kutsal olarak kabul edilen mekânlar veya nesnelere genellikle mitolojik bir arka plana sahiptir. Kutsal zamanların hikâyeleri olan bu anlatılar mekânları olduğu gibi ritüelleri de ortaya çıkarmaktadır. Şintoizm'de su ile arınma ritüelinin İzanagi'nin, Yomi no Kuni'den (ölüler diyarı) çıktıktan sonra üzerindeki kirden arınmak için su ile yıkanması anlatısına dayandığı söylenebilir. Aynı şekilde torii kapılarının kökeni, Japon yaratılış mitleriyle olan güçlü bağlantılarıyla dinî bir anlam kazanmıştır. Amaterasu'nun mağaradan çıkışına dair mitolojik anlatı ile ilişkilendirilen torii kapıları, kutsal zaman ve mekân kavramlarını bir arada barındırmaktadır. Bu nedenle, toriinin kökenine dair farklı kültürel etkiler ve tarihi arka planlar bulunsa da bu yapıların Şintoizm içinde zamanla özgün ve vazgeçilmez bir kutsal nesneye dönüştüğü söylenebilir. Torii kapıları, sadece kutsal mabetlerin girişlerinde değil, doğa ile iç içe olan alanlarda, mezarlıklarda ve hatta bireysel evlerde bile kutsallık ve korunma işlevini yerine getirmektedir. Her bir torii kapısının mimari farklılıkları ve adandığı Kami ile olan bağlantısı, Japon kültüründeki zengin dinî çeşitliliği ve kutsal ile profan arasındaki dengenin incelikli yapısını sergilediği söylenebilir.

Sonuç olarak, torii kapıları, Şintoizm'de kutsal ve profan dünyalar arasında bir eşik olarak merkezi bir rol oynamaktadır. Bu yapılar, Japon kültürünün derinliklerine yerleşmiş bir sembol olarak kalıcı bir öneme sahiptir. Bu çalışmada elde edilen bulguların, torii kapılarının hem tarihi hem de dinî işlevini açıklığa kavuşturarak, Şintoizm'in kutsal-mekânsal yapısının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Kaynakça

- Bocking, Brian. A Popular Dictionary of Shinto. Taylor & Francis e-Library, 2005.
- Cali, Joseph, Dougill, John. Shinto Shrines. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2013.
- Cox, James L. Kutsal İfade Etmek. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Demirci, Kürşat. "Kutsiyet". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 26/495-496. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Demirci, Kürşat. "Şintoizm". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 39/177-179. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Eliade, Mircea. Kutsal ve Dindışı. Ankara: Gece Yayınları, 1. Basım 1991.
- Güvenç, Bozkurt. Japon Kültürü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Basım 2002.
- Hardacre, Helen. Shinto. New York: Oxford University Press, 2017.
- Karataş, Hüsamettin. "Japon Halk Dini Geleneğinde Kami Kültü". The Journal of Academic Sociel Science Studies 13/79 (Mart 2020), 307-319. <http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.41471>
- Karataş, Hüsamettin. "Erken Dönem Japon Budizmi". Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 18/2 (2013), 53-67.
- Karataş, Hüsamettin. "Şintoizm'de Arınma Ayinleri". The Journal of Academic Sociel Science Studies 78 (Aralık 2019), 1-12.
- Kaplan, Azize. Geleneksel Şinto Dininde Yaşam ve Ölüm. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Otto, Rudolf. Kutsala Dair. İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları, 2014.
- Picken, Stuart D. B. Historical Dictionary of Shinto. Plymouth: The Scarecrow Press, 2011.
- Picken, Stuart D. B. Sourcebook of Shinto. Westport: Greenwood Publishing Group, 2004.
- Reader, Ian. Religion in a Contemporary Japan. London: MacMillan Press LTD, 1991.
- Roberts, Jeremy. Japanese Mythology A to Z. New York: Chelsea House Publishers, 2010.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Dinleri". Dünya Dinleri. ed. Şinasi Gündüz. 262-282. İstanbul: MiletNihal Yayınları, 2019.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Şintoizm'deki Tanrı İnancının Japon Sosyal Yaşamına Etkisi". Eskiyeini 46, (Mart 2022), 73-88.
- Şenavcu, Halil İbrahim. Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2015.
- The Kojiki. çev. Basil H. Chamberlain. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 4. Basım, 1990.
- Yamı, Vedat Şafak. "Şintoizm'in Kutsal Metinlerinde Yaratılış Hikâyesi". Tarih'in Peşinde 3 (Nisan 2010), 263-277.
- Yaşkan, Samet. Şintoizm'de İbadet. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020..
- Levmore, Rachel. "The 'aguna' - a statistic or a real problem?". The Jerusalem Post. Erişim 20 Şubat 2024. <https://www.jpost.com/Opinion/Op-Ed-Contributors/The-aguna-a-statistic-or-a-real-problem>
- Levy, Yael V.. "The Agunah and the Missing Husband: An American Solution to a Jewish Problem". Journal of Law and Religion 10/1 (1993-1994), 49-71.
- Light, Caroline. "'A Predominant Cause of Distress': Gender, Benevolence, and the 'Agunah' in Regional Perspective". American Jewish History 97/2 (2013), 159-182.

- Maslin, Simeon J.. "Yes, There Is a Reform Divorce Document But Don't Call It a 'Get'" (Görüşmecisi: Aron Hirt-Manheimer, Yazılı Mülakat). <https://reformjudaism.org/yes-there-reform-divorce-document>
- MJL, My Jewish Learning. "Liturgy, Ritual and Custom of Divorce". Erişim 20 Şubat 2024. <https://www.myjewishlearning.com/article/liturgy-ritual-custom-of-divorce/>
- Newman, Marissa. "In Rare Move, Private Rabbinical Court Sets 'Chained' Woman Free After 23 Years". The Times of Israel. Erişim 20 Şubat 2024. <https://www.timesofisrael.com/in-rare-move-private-rabbinical-court-sets-chained-woman-free-after-23-years/>
- Novak, David. "May a Jewish Marriage be Annulled?". The Union for Traditional Judaism. Erişim 20 Şubat 2024. <https://utj.org/viewpoints/responsa/may-a-jewish-marriage-be-annulled/>
- Omer, Pnina. "Helping Break The Chains of Agunot Whose Husbands Refuse Divorce – Opinion". The Jerusalem Post. Erişim 20 Şubat 2024. <https://www.jpost.com/opinion/helping-break-the-chains-of-agunot-whose-husbands-refuse-divorce-opinion-653917>
- OTS, Ohr Torah Stone. "Portrait of an Aguna". Erişim 20 Şubat 2024. <https://ots.org.il/portrait-of-an-aguna/>
- Roitman, Jessica Vance. "Feckless Fathers, Fraught Families: Abandonment and Cultural Change in the Early Modern Jewish World". Religious Changes and Cultural Transformations in the Early Modern Western Sephardic Communities. Ed. Yosef Kaplan. 541-564. Leiden: Brill, 2019.
- Salihoğlu, Mahmut. "Yahudi Hukukunda Mamzer". Ekev Akademi Dergisi 15/47 (2011), 269-275.
- Salihoğlu, Mahmut – Bedir, Şefa. "Mordecai Kaplan'ın Yahudi Dinî Hayatında Yaptığı Yenilikler". Oksident 1/2 (2019), 171-192.
- Schereschewsky, Ben-Zion (Benno). "Agunah". Encyclopedia Judaica. Ed. Fred Skolnik. 1/510-513. Michigan: Thomson Gale, 2. Basım, 2007.
- Sedley, David. "In Rare Move, Rabbinical Court Annuls Marriage of Woman Refused Divorce". The Times of Israel. Erişim 20 Şubat 2024. <https://www.timesofisrael.com/in-rare-move-rabbinical-court-annuls-marriage-of-woman-refused-divorce/>
- Sharon, Jeremy. "Rabbinical Court Statistics on 'Agunot' Being Disputed". The Jerusalem Post. Erişim 20 Şubat 2024. <https://www.jpost.com/israel-news/rabbinical-court-statistics-on-agunot-being-disputed-481557>
- Shulkhan Arukh. Erişim 20 Şubat 2024. <https://www.sefaria.org/texts/Halakhah/Shulchan%20Arukh>
- Sperber, Haim. "Agunot. 1851-1914. An Introduction". Annales De Démographie Historique 2/136 (2018), 107-135.
- Sperber, Haim. "Agunot, Immigration, and Modernization, from 1857 to 1896". Mishpachah: The Jewish Family in Tradition and in Transition. ed. Leonard J. Greenspoon. 79-109. Indiana: Purdue University Press, 2016.
- Starr, Keshet. "Scars of the Soul: Get Refusal and Spiritual Abuse in Orthodox Jewish Communities". Nashim: A Journal of Jewish Women's Studies & Gender Issues 31 (2017), 37-60.
- Ünal, Asife. "Yahudilikte Evlilik Anlayışı ve Evlenme Törenleri". Bütün Yönleriyle Yahudilik. 673-693. Ankara: Dinler Tarihi Araştırmaları VIII, 2012.
- Vainstein, Yaacov. The Cycle of Jewish Life. Kudüs: WZO, 1990.

- Vana, Liliana. *Yahudilik'de Kadın: Epitropos'luk-Kadın Dua Grupları-Evlenme*. çev. Mehmet Aydın. Konya: NKM Yayıncılık, 2013.
- Weiss, Susan. "Divorce: The Halakhic Perspective". Jewish Women's Archive. Erişim 20 Şubat 2024. <https://jwa.org/encyclopedia/article/divorce-halakhic-perspective#pid-16939>
- Weiss, Susan. "Prenups Meant to Solve the Problem of the Agunah: Toward Compensation, Not 'Mediation'". *Nashim: A Journal of Jewish Women's Studies & Gender Issues* 31 (2017), 61-90.
- Weiss, Susan. "Susan Weiss Advocates for 'Chained' Women in Israel" (Görüşmeci: Uriel Heilman, Yazılı Mülakat, Görüşme Kasım 2019). <https://www.hadassahmagazine.org/2019/11/15/susan-weiss-advocates-chained-women-israel/>
- Westreich, Avishalom. "The 'Gatekeepers' of Jewish Family Law: Marriage Annulment As A Test Case". *Journal of Law and Religion* 27/2 (2011-2012), 329-357.